

thema **LERARENOPLEIDING,
NASCHOLING EN LEERMIDDELEN**

**Laat geboren: Beroepsopleiding
van taalleraren in Nederland**

**Wat taaldocenten verloren door
modernisering en marktwerking**

**Tussen ideaal en werkelijkheid:
De leraar Nederlands in opleiding**

**Van student naar kritische beroeps-
beoefenaar: De lerarenopleiding mvt**

SAMEN OPLEIDEN KENNISDELING EN KENNISVERWERVING

Vakdidactisch Netwerk Nederlands Utrecht

Namens de vakdidactici van de lerarenopleiding Nederlands aan de Universiteit Utrecht (UU) hebben wij het Vakdidactisch Netwerk Nederlands opgezet. Met dit netwerk willen de neerlandici uit de lerarenopleiding de vakdidactische uitwisseling met onze alumni en stagebegeleiders bevorderen. Bovendien beogen we alumni en stagebegeleiders met elkaar in contact te brengen en de band met de wetenschappelijke vakdidactiek te versterken. In november 2020 is het netwerk van start gegaan met een eerste online bijeenkomst. In dit artikel leest u meer over de totstandkoming van het netwerk, de ervaringen tot nu toe en de plannen voor de toekomst.

Aanleidingen

Het voornemen om een Vakdidactisch Netwerk Nederlands op te zetten vanuit de lerarenopleiding Nederlands aan de UU leefde al langere tijd, maar in 2020 is dit binnen de Graduate School of Teaching (GST) tot uitvoer gebracht. Het opzetten van vakdidactische netwerken voor schoolvakken komt voort uit de wens van de lerarenopleiding om vakinhoudelijk en vakdidactisch beter en blijvend af te stemmen met de behoeften van docenten in het voortgezet onderwijs (vo), in het bijzonder de eigen alumni en stagebegeleiders. Het Utrechtse initiatief tot samenwerking tussen lerarenopleiding, het vo en universitaire talenopleidingen sluit daarnaast op landelijk niveau aan bij het beleidsvoorstel om regionale vaksteunpunten voor de talen op te richten (zie Hannay et al., 2019).

Er zijn twee andere ontwikkelingen waar een Vakdidactisch Netwerk Nederlands aan de UU een bijdrage aan kan leveren: ten eerste, de trend om scholen meer te betrekken bij de

lerarenopleiding, in Utrecht Samen Opleiden genoemd; ten tweede, het bevorderen van de samenwerking tussen de Hogeschool Utrecht (HU) en de Universiteit Utrecht (GST) bij het opleiden van leraren. In beide gevallen wordt er aan de toenadering die al in gang is gezet een vakdidactische component toegevoegd. Initiatieven tot samenwerking tussen voortgezet, hoger en wetenschappelijk onderwijs bij het opleiden van leraren zijn vanzelfsprekend geen louter Utrechtse aangelegenheid, maar doen zich ook in andere universiteitssteden voor. Zoals dit artikel laat zien, streven we ernaar ervaringen te delen en waar mogelijk krachten te bundelen.

Doelstelling

Het Vakdidactisch Netwerk Nederlands Utrecht richt zich op kennisdeling en kennisverwerving. Er is daarbij sprake van een wisselwerking tussen experts: vakdidactici, lerarenopleiders, vakwetenschappers en vo-docenten. Het netwerk zal in bijeenkomsten de vraag uit de praktijk en het aanbod vanuit de wetenschap op elkaar aan laten sluiten zodat de opleiding en het onderwijs er beide van kunnen profiteren. Het netwerk wil daarmee een laagdrempelige vakgemeenschap zijn voor het schoolvak Nederlands die in verbinding staat met de opleiding. Er zijn al contacten gelegd met de lerarenopleiding Nederlands aan de HU en de (bama)opleiding Nederlands van de UU, op termijn streven we naar een nauwe samenwerking, mogelijk in de vorm van een regionaal vaksteunpunt.

Om deze doelen te bereiken organiseert het netwerk onder meer ontmoetingen voor neerlandici – te beginnen met een jaarlijkse vakdidactische bijeenkomst voor onze alumni en stagebe-

geleiders. Daarnaast zullen gedurende het jaar ook thematische bijeenkomsten in kleinere setting worden georganiseerd waarin een actueel onderdeel van de vakdidactiek Nederlands wordt uitgediept. Ook het delen van goede praktijken maakt hier deel van uit, door docenten en door onze studenten die vakdidactiek afronden met een ontwerp-onderzoek. Naast bijeenkomsten wil het netwerk online uitwisseling tussen de leden bewerkstelligen. Inmiddels is een LinkedIn-groep Vakdidactisch Netwerk Nederlands Utrecht opgericht, waar vragen kunnen worden gesteld, verzoeken ingediend en materialen gedeeld (op het moment van schrijven telt deze groep 67 leden). De opzet van het netwerk berust onder meer op de bevindingen uit een peiling die we hebben gehouden onder de beoogde doelgroep.

Peiling behoeften

Om een beeld te krijgen van de behoefte naar een dergelijk netwerk is een enquête uitgezet. Deze is in mei 2020 naar alumni gemaïld en via Facebook en LinkedIn verspreid. De enquête is door 45 respondenten volledig ingevuld. Hiervan is het merendeel alumnus/a van de eenjarige lerarenopleiding Nederlands aan de UU ($n = 22$) of alumnus/a van de tweejarige lerarenopleiding Nederlands aan de UU ($n = 20$). Acht respondenten zijn (oud-)stagebegeleider van een student aan de lerarenopleiding Nederlands aan de UU. Zie verder de figuur.

Bij meer dan de helft van de respondenten (51,1%) voorziet het Vakdidactisch Netwerk 'redelijk' in een behoefte en bij 28,8% 'heel erg'. Er worden diverse redenen genoemd, zoals behoefte aan nieuwe didactiek, op de hoogte willen blijven van vakdidactisch onderzoek,

het ontbreken van de wetenschappelijke kant in het dagelijkse middelbare onderwijs en het delen van kennis en ervaring. Een respondent verwoordde het als volgt:

Ik merk dat je door de waan van de dag snel 'vergeet' om af en toe eens goed stil te staan bij zaken waar je tegen aanloopt. Ik denk dat een platform om ideeën, problemen en mogelijke oplossingen uit te wisselen ervoor kan zorgen dat je die tijd wel neemt. Het is ook goed om niet alleen binnen je eigen school of onderwijsinstelling te sparren, maar ook daarbuiten. Zeker in deze tijd waarin veel mensen noodgedwongen hebben geëxperimenteerd met lessen op afstand geven, lijkt het me heel nuttig om ervaringen te delen. In zo'n netwerk zie ik die mogelijkheid.

Er worden veel uiteenlopende voorbeelden gegeven van thema's die tijdens de jaarlijkse vakdidactische bijeenkomst behandeld kunnen worden. Er zijn geen patronen te vinden in schoolniveaus waarop respondenten lesgeven en thema's die zij belangrijk vinden. Literatuuronderwijs ($n = 16$), taalkunde ($n = 10$) en schrijfvaardigheid ($n = 8$) worden het vaakst genoemd. Ook wordt het belangrijk gevonden om goede praktijken met elkaar te kunnen delen binnen het netwerk. De respondenten geven bijna unaniem aan dat zij tijdens de vakdidactische bijeenkomst op de hoogste gehouden willen worden van uitkomsten van vakdidactisch onderzoek.

Naast de behoefte aan informatie-uitwisseling over inhoudelijke thema's is er ook behoefte aan netwerkvorming. 33 van de 42 alumni geven aan tijd en ruimte te wensen om tijdens een bijeen-

komst op een informele manier contact te hebben met oud-studiegenoten en vakdidactici, bijvoorbeeld tijdens een lunch of borrel. Bij stagebegeleiders ligt dit anders: van de acht stagebegeleiders, geven drie aan behoefte te hebben aan uitwisseling van ervaringen met stagebegeleiders van andere scholen.

Eerste ervaringen

Op 11 november 2020 was de eerste bijeenkomst van het netwerk. In verband met de coronamaatregelen vond de gehele bijeenkomst online plaats. De reacties van deelnemers op de korte enquête na afloop waren overwegend positief. Deelnemers vonden het programma afwisselend, inhoudelijk interessant, interactief en inspirerend. Sommigen vonden de verschillende sessies wel wat kort,

waardoor er weinig tijd was voor vragen en discussie. Een suggestie voor een volgende bijeenkomst is om vooral 'huiswerk' te geven over bepaalde onderwerpen, zodat er daarna meer ruimte is voor gesprek. Ook is de behoefte om contactgegevens uit te wisselen genoemd.

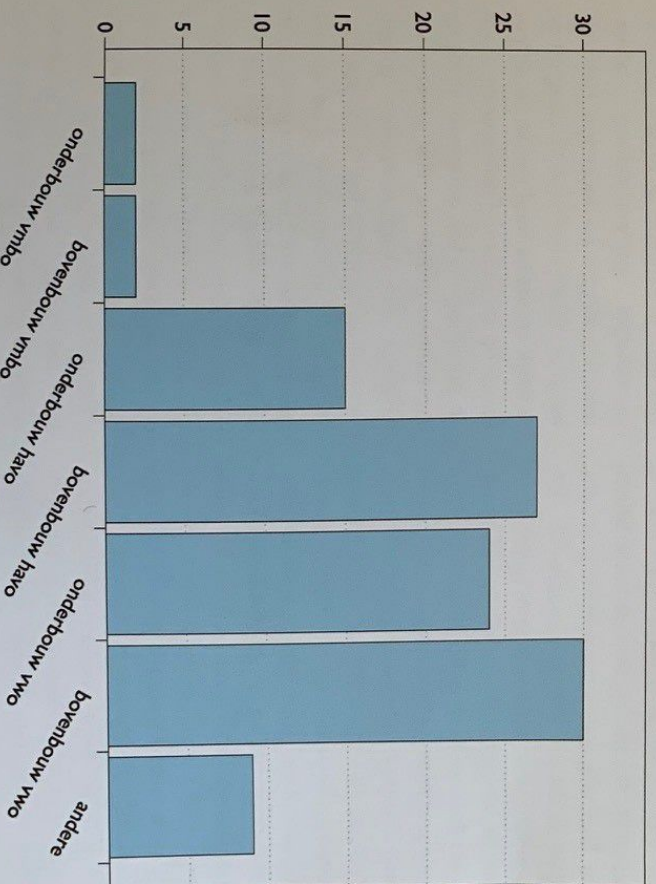
Dit jaar zullen wij onze activiteiten voortzetten – hopelijk ook op locatie – en het netwerk verder uitbreiden, door meer docenten met een Utrechtse connectie te bereiken en door de band met andere partijen in Utrecht aan te halen.

Voor meer informatie, zie <bit.ly/ltm-vnuu>.

Saskia de Koeljer & Erwin Mantingh

LITERATUUR

Hanna, M., Koffeman, M., & Veul, R. (2019). *Talen centraal: Naar een Deltaplan voor de universitaire talenstudies*. Nationaal Platform voor de Talen.

Achtergrond respondenten: werkgebieden (in absolute getallen)

Opleiden tot een vakinhoudelijk sterke, innovatieve en ontwikkelende docent is niet alleen een droombeeld van vakdidactici. Ook de samenleving en de politiek vragen erom

moeiteloos kan uitvoeren, is niet heel realistisch. Die tijd is te kort, en de praktijk op school te weerbarstig. De opleiding kan er wel voor zorgen dat het bed waarin zij de zaadjes strooit voor zo'n goed toegeruste docent Nederlands een gunstige voedingsbodem heeft, bijvoorbeeld vanuit een realistische, vraaggestuurde, bij de schoolpraktijk aansluitende benadering.

Een pas afgestudeerde leraar is immers nog niet uitgeleerd. Daarom zoeken hogescholen en universiteiten de samenwerking met scholen om ook na het initiële opleiden docenten te ondersteunen bij het realiseren van onderwijsverbetering. Ook de overheid erkent het belang hiervan, blijkens de gelden die gaan naar de nieuwe samenwerkingsverbanden tussen voortgezet onderwijs, primair onderwijs, mbo, universiteit én hbo waarbij het opleiden van studenten gezamenlijk wordt gedaan. Daarnaast worden vanuit hogescholen en universitaire lerarenopleidingen in het hele land in Professionele Leergemeenschappen (PLG's) en Docentontwikkelteams (DOT's) samengewerkt aan kennis- en materiaalontwikkeling. Ook vakorganisaties als SLO, Levende Talen en HSN pakken al jaren een informerende en scholende rol. Dat er onder docenten een behoefte is om zowel de vakinhoudelijke als vakdidactische expertise te onderhouden en uit te bouwen, blijkt bijvoorbeeld uit het behoefteonderzoek dat de Universiteit van Utrecht deed onder alumni en (oud-)stagebegeleiders (zie ook p. 57–58 in dit nummer). Met het recent opgezette Vakdidactisch Netwerk Nederlands willen de Utrechtse lerarenopleidingen (Universiteit Utrecht en Hogeschool Utrecht) zich richten op de verbinding van lespraktijk en wetenschappelijke inzichten (De Koeijer & Mantingh, 2021). En ook vanuit de neerlandistiek groeit de behoefte om de banden tussen het werkveld van de school en de academie aan te halen, bijvoorbeeld tijdens de Neerlandistiekdagen (in 2020 in Leiden en in 2022 in Groningen).

Niet alleen de voorhoede

Een risico van al deze initiatieven is dat zij steeds vooral een geïnteresseerde voorhoede trekken. Immers, om je eigen overtuigingen kritisch te bevragen, om alternatieven te formuleren en die om te zetten in bruikbare lessen en lessenseries is een *open denkmodus* (Dönszelmann et al., 2020) nodig. In de waan van de dag, rennend van les naar les, met aan het einde van de dag vaak een volle tas correctiewerk en nog een vergadering, is dat niet de mindset die de meest voorkomende is voor docenten. Dat verhaal, over tijd en ruimte voor docenten om ook werkelijk een innovatieve expert te worden, is een oud verhaal. Het zou de politiek sieren als ze niet alleen het onderwijs, maar ook de docent in een nieuw jasje zou steken: eenje met groeiimte, en diepe binnenzakken waar de idealen in meegedragen kunnen worden. Platter geformuleerd: zorg voor tijd en geld om goede lessen te ontwerpen, om bij te scholen en vooral om na te denken. Alleen dan vinden de initiatieven vanuit de verschillende opleidingen hun weg naar docenten en kan hun potentie tot volle wasdom komen. ■

NOOT

* Zie <magazines.slo.nl/curriculumwaaier> voor een bondige uitleg van de gebruikte terminologie.

LITERATUUR

- Akker, J. van den. (2003). Curriculum perspectives: An introduction. In J. van den Akker, W. Kuiper, & U. Hameyer (Red.), *Curriculum landscape and trends* (p. 1–10). Kluwer Academic Publishers.
- Dönszelmann, S., Beuningen, C. van, Kaal, A., & Graaff, R. de (Red.). (2020). *Handboek vreedmetaldidactiek: Vertrekpunten, vaardigheden, vakinhoud*. Coutinho.
- Flower, L., & Hayes, J. R. (1981). A cognitive process theory of writing. *College Composition and Communication*, 32(4), 365–387.
- Kelchtermans, G. (2018). Onderwijsvernieuwing is een werkwoord: Opleiden voor geëngende vernieuwingspraktijken. *VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 39(4), 7–22.
- Koeijer, S. de, & Mantingh, E. (2021). Vakdidactisch Netwerk Nederlands Utrecht. *Levende Talen Magazine*, 108(3), 57–58.
- Ruijters, M., & Simons, P. (2006). Het leerlandschap van organisaties. *Develop*, 2006(2), 54–63.